

СТРАТЕГІЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ГАЛУЗЕВОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

**ХМІЛЬ Н.В., МОЛОДШИЙ НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК*,
ННЦ «ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

В статті розглянуто сучасний стан сільського господарства. Зосереджено увагу на системі державного управління сталим розвитком сільського господарства, зокрема, запропоновано стратегічні напрями удосконалення галузевої системи управління в розрізі його базових складових

This article is devoted to the system of government sustainable development of agriculture. It describes the present state of agriculture and public administration system its sustainable development. Article indicates weaknesses system of government and provides strategic directions for improving sectoral management in terms of its basic components.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Перехід сільського господарства на засади сталого розвитку, який «забезпечуючи потреби нинішнього покоління, водночас не позбавляє майбутні покоління можливості забезпечувати власні життєво необхідні потреби» [1] є вимогою сьогодення. Тобто, нині, перед людством, через уряди держав-учасників Конференції ООН по навколишньому середовищу та розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.), ставиться завдання узгодити потреби суспільства з ресурсними можливостями країн. Нехтування задекларованими принципами сталого розвитку, прийнятими на Стокгольмській Конференції, та небажання їх впровадження, може призвести, до соціальної кризи, економічної руйнації та екологічного колапсу, як в регіональних, так і в глобальних масштабах. Враховуючи, що сталий розвиток – складна система, яка складається, як мінімум (в класичному її значенні), із трьох складових – соціальної, економічної та екологічної, то управління даною системою повинно враховувати розвиток цих складових, як взаємопов'язаних та взаємообумовлених складових.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Враховуючи важливість даного питання, дослідженню проблем сталого розвитку та його управління в глобальних вимірах приділяли увагу відомі українські вчені, серед яких варто виділити О. Г. Білоруса, Ю. М. Мацейка [2]. Що стосується управління сталим розвитком аграрної сфери на національному рівні, то найбільш відомими є праці

* Науковий керівник – Юшин С.О., д.е.н., професор

М. Й. Маліка, М. А. Хвесика [3], О. А. Попової [4]. О. В. Шубравської [5] та ін.

Проте, саме, проблемі державного управління сталим розвитком сільського господарства, як передумови переходу галузі на принципи сталого розвитку приділено недостатньо уваги, що зумовлює актуальність вибраної теми дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення відповідності сучасного стану сільського господарства засадам сталого розвитку та обґрунтування необхідності випереджаючого розвитку системи державного управління процесом переходу аграрної сфери на принципи сталого розвитку по відношенню до самого сталого розвитку сільського господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нинішній стан сільського господарства свідчить про його деструктивний розвиток. Якщо економічну складову сталого розвитку можна охарактеризувати як таку, що має позитивні тенденції розвитку (з певним переважанням розвитку галузі рослинництва над галуззю тваринництва) та в повній мірі забезпечує продовольчу безпеку держави майже по всіх видах продуктів харчування (за винятком – плодів, ягід та винограду), то соціальну та екологічну – як такі, що потребують значного поліпшення.

Так, соціальна сфера сільського господарства характеризується перш за все, незначним матеріальним стимулюванням працівників аграрного сектору, так і недотриманням санітарно-гігієнічних норм праці. За останніми дослідженнями автора, фактична частка заробітної плати найманих працівників у структурі ВВП становить близько 20-22 % проти 55-60 % у країнах ЄС, що ставить під загрозу добробут населення країни. Крім того, розмір середньомісячної заробітної плати в сільському господарстві значно поступається іншим галузям народного господарства. Значна частка працівників (більше 7 %) працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам. Як наслідок – спостерігається відплив людського капіталу в більш привабливі сфери діяльності.

Що стосується екологічної складової сталого розвитку, то агросфера чинить негативний антропогенний вплив на навколишнє природне середовище, спричиняючи забруднення поверхневих вод (частка сільського господарства за кількістю стоків становить 32 %), підземних вод (забруднення землеробством і тваринництвом становить близько 38%), ґрунтів (кількість небезпечних хімічних речовин, що потрапляє в ґрунти внаслідок сільськогосподарської діяльності перевищує таку в промисловості) [6], повітряного басейну (обсяг викидів шкідливих речовин одним сільськогосподарським

підприємством по Україні в 2010 р. становив 74,3 т [7, с. 514], що майже в 6,5 разів більше 2000 р.). Велика розораність сільськогосподарських земель, порушує екологічно збалансоване землекористування, зокрема призводить до виснаження земельних ресурсів та деградації ґрунтів. За останні 25 років у ґрунтах України віст гумусу зменшився на 25 %, тобто на 1 % щороку» [8 с. 155].

Враховуючи такий стан національного сільського господарства, необхідно вжити низку заходів для забезпечення переходу агросфери на принципи сталого розвитку, на що і спрямована діюча система державного управління.

Так, державне управління – це «надання державних послуг, а саме: діяльність органів центральної та місцевої влади...» [9]. Система державного управління має певний набір власних ознак, до яких відносяться суб'єкти та об'єкти управління, що складають відповідно керуючу і керовану підсистеми, тому під управлінням розуміємо цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт, тобто керуючої підсистеми на керовану.

Управління сталим розвитком – це управління складною системою, складові якої, в певному сенсі є автономними підсистемами (соціальна, економічна, екологічна сфери), адже відрізняються процесами, що протікають в середині цих систем так як їх елементи є сукупністю динамічних змінних з індивідуальною векторною спрямованістю. Враховуючи вище викладене, сталий розвиток сільського господарства в даному випадку виступає складною керованою системою, а управління ним – не менш складною керуючою системою.

У. Росс Ешбі, досліджуючи проблеми управління та регулювання в біологічних системах, як цілеспрямований вплив на потік різноманіття, виводить закон необхідного різноманіття, згідно якого «тільки різноманіття може знищити різноманіття, іншими словами – тільки різноманітність керуючої системи може зменшити різноманітність, яке створює керована система [10, с. 294]. Даний принцип дає змогу зробити висновок, що система управління (керуюча система) має бути більш складною, ніж об'єкти управління (керована система).

Враховуючи складність як системи управління, так і об'єкту управління, виникає цілком логічна закономірність – складність здійснення процесу управління. Закон необхідного різноманіття дає теоретичне обґрунтування ієрархічної структури управління, яка на практиці реалізовується через створення підсистем управління. Так, галузева система державного управління має трирівневу структуру: вертикально орієнтована ієрархічна система органів державного

управління охоплює центральний, регіональний та районний рівні. Постановою Кабміну України «Про упорядкування структуру апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій» № 179 від 12.03.2005 р. визначено, що центральний рівень державного управління представлений галузевим міністерством, обласний та районний – його територіальними структурними підрозділами (рис.).

Згідно із теорією управління, розвиток керуючої підсистеми повинен розвиватися випереджаючими темпами в порівнянні з розвитком керованої підсистеми. Тому, переходу сільського господарства на засади сталого розвитку має передувати адекватний розвиток системи державного управління зазначеним процесом.

Сьогодні нормативно-правове забезпечення сталого розвитку сільського господарства визначається такими основними документами, як Статут Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (2003 р.), План дій «Україна – Європейський Союз» (2005 р.), Марракеська угода про заснування COT (2008 р.) та ін.

Центральний рівень	Міністерство аграрної політики та продовольства України
Регіональний рівень	Головне управління агропромислового розвитку обласної державної адміністрації
Районний рівень	Управління агропромислового розвитку районної державної адміністрації

**Рис. Структура системи державного управління
сталим розвитком сільського господарства**

Аграрна політика, як складова державної, спрямована на «забезпечення сталого розвитку аграрного сектору національної економіки..., системності та комплексності під час здійснення заходів з реалізації державної аграрної політики всіма органами державної влади та органами місцевого самоврядування» [12]. Водночас, відсутність системності у прийнятті нормативно-правових документів з питань забезпечення сталого розвитку гальмує процес переходу до такого розвитку. Не зважаючи на це, окремі складові реалізації нової парадигми сталого розвитку визначені в Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року. Зокрема, переведення сільського господарства України на високі міжнародні

стандарти менеджменту офіційно визнано як інноваційний пріоритет, проте, управлінські аспекти сталого розвитку галузі потребують певного удосконалення.

Подальше удосконалення галузевої керуючої підсистеми у системі управління сталим розвитком має здійснюватися на основі узгодження із державною стратегією соціально-економічного розвитку, відповідності міжнародним стандартам менеджменту та вимогам СОТ і директив ЄС і т.п., що формує як загальні аспекти удосконалення системи управління так і соціальні, економічні та екологічні (табл.).

Таблиця

Стратегічні напрями удосконалення галузевої системи управління

Складові сталого розвитку	Положення (заходи) Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року
Загальні аспекти управління	управління аграрним сектором економіки, що відповідає сучасним міжнародним стандартам
	приведення діяльності Мінагрополітики у відповідність з вимогами часу, державною стратегією соціально-економічного розвитку
	створення конкурентоспроможної системи управління аграрним сектором економіки, яка відповідає міжнародним стандартам менеджмент, вимогам СОТ
	запровадження моделі, яка раціонально поєднує державну і недержавну форму управління у тісній взаємодії з практичним менеджментом на рівні окремих галузей і підприємств
	унормування структурних і функціональних показників організації системи управління: центр-регіон-район
Соціальні аспекти	забезпечення впровадження соціальних стандартів та нормативів у сільській місцевості
	забезпечення розвитку підприємництва, розв'язання проблем зайнятості на селі
	забезпечення розвитку системи економічної освіти для агропромислового комплексу як основного фактора розвитку підприємництва на селі
Економічні аспекти	продовольча безпека, продовольча незалежність держави
	забезпечення розвитку рослинництва
	забезпечення розвитку тваринництва
	формування та відтворення матеріально-технічної бази
	надання державної підтримки у кредитуванні підприємств агропромислового комплексу
	забезпечення розвитку системи страхування аграрного сектору
Екологічні аспекти	удосконалення системи та механізму оподаткування
	охорона і підвищення родючості ґрунтів, екологізація сільськогосподарського виробництва
	гарантування безпечності та якості продовольства

**Джерело: розроблено автором на основі [11]*

Висновки. Нинішній стан сільського господарства свідчить про його деструктивний розвиток. Сталому розвитку сільського господарства, зокрема, його переходу на зазначені принципи, повинен передувати адекватний розвиток системи державного управління таким розвитком, відповідно цьому, визначені стратегічні напрями удосконалення галузевої системи управління в розрізі складових її сталого розвитку.

Література.

1. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>

2. Білорус О. Г. Глобальний сталий розвиток: [монографія]. / О. Г. Білорус, Ю. М. Мапейко – К.: КНЕУ, 2006. – 488 с.

3. Малік М.Й. Сталий розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та еколого-безпечного агропромислового виробництва / М.Й. Малік, М.А. Хвесик // Економіка АПК. – 2010. – №5 – С. 3-12.

4. Попова О. Л. Сталий розвиток агросфери України : політика і механізми / О.Л. Попова; НАНУ, Ін-т екон. та прогн. – К., 2009. – 352с.

5. Шубравська О. В. Сталий розвиток агропродовольчої системи України / О. В. Шубравська. – Ін-т екон. НАНУ. – К., 2002. – 203 с.

6. Собчик В. Агросфера та її роль у забрудненні навколишнього середовища [Електронний ресурс] / В. Собчик, О. М. Нагорнюк // «Наукові доповіді НУБіП» 2010-1 (17). – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/nd/2010_1/10nomarp.pdf

7. Статистичний щорічник України за 2010 рік / За ред. О. Г. Осауленка, від. за випуск Н. П. Павленко. – Київ: ТОВ «Август Трейд», 2011. – 560 с.

8. Паламарчук О. В. Економіка природокористування : навчальний посібник / О. В. Паламарчук, П. І Коренюк. – Запоріжжя : Дике Поле, 2003. – 408 с.

9. Класифікатор видів економічної діяльності ДК 009:2010 // Наказ Держспоживстандарту України № 457 від 11.10.2010 р.

10. У.Росс Эпби. Введение в кибернетику / У.Росс Эпби: [пер. с англ. Д. Г. Лахути, под ред. В. А. Успенского, с предисловием А. Н. Колмагорова]. – Москва : Изд. иностранной литературы, 1959.- 432 с.

11. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року. Постанова Кабінету Міністрів України // Офіційний вісник України від 08.10.2007, № 73, стор. 7, ст. 2715

12. Про основні засади державної аграрної політики. Закон України // Урядовий кур'єр офіційне видання від 16.11.2005.- № 218